

Wat niet kon worden gezegd

Oorspronkelijke dialoog en tekst voor de: 4 mei 2026

Geschreven door: Mariëtte C. Hehakaya

Klein meisje

Pap... waar was jij toen ik je nodig had?

Vrouw

Ik dacht vroeger dat hij stil was. Maar nu weet ik het... hij zat vol. Alleen niet met woorden.

Klein meisje

Waarom keek hij niet naar mij? Ik stond gewoon voor hem... ik was er toch?

Vrouw

Ja, jij was daar. Met je donkere krullende haren tussen de andere kinderen. Op het platteland, waar mensen nog nooit iemand zoals jij hadden gezien. Ze wilden aan je haar voelen... en nog steeds soms. Alsof jij iets anders was. Iets vreemds. En jij keek naar hen... maar vooral naar hem. Of hij jou zag. Echt zag.

Klein meisje

Maar hij zag mij niet...

Vrouw

Hij zag je wel. Maar tegelijk keek hij ook naar iets anders. Iets wat wij hier nooit hebben kunnen zien.

Klein meisje

Waar keek hij dan naar?

Vrouw

Naar een ander land. Een ander volk. Een ander leven. Hij keek naar die jongen op Saparua, uit het dorp Ouw. Naar de kerk van zijn vader. Onze opa, die predikant was. Zijn wereld daar — klein, maar groots in betekenis. Vol natuur, ritme en herinnering. Totdat de oorlog kwam.

Klein meisje

Wat gebeurde er?

Vrouw

De Japanners kwamen. Mensen werden meegenomen. In kampen gezet. Zijn vader. Zijn oudste broer. Alles raakte hij kwijt.

Klein meisje

En hij ging ze halen? Hij ging ze bevrijden toch?

Vrouw

Ja. Hij ging bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Omdat hij dacht: ik ga hen redden. Maar hij kwam te laat.

Klein meisje

Te laat?

Vrouw

Zijn vader werd vermoord. Zijn oudste broer ook. En iets in hem stierf mee. Een deel van hem keerde nooit meer terug.

Klein meisje

En toen?

Vrouw

Toen werd alles ingewikkeld. Na de oorlog hier in Nederland gebeurde daar iets anders. In augustus 1945 vielen de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Japan gaf zich over. Maar vrijheid werd geen vrede. En vrede bracht niet vanzelf vrijheid. In Indonesië begon direct daarna de onafhankelijkheidsoorlog. En daar wordt nog steeds over gezwegen. Stil...ssttt

Klein meisje

Wat moest hij toen doen?

Vrouw

Hij bleef vechten. Eerst tegen de Japanners. En daarna stond hij tegenover zijn eigen volk.

Klein meisje

Tegen zijn eigen mensen?

Vrouw

Ja. Wat begon uit trouw en liefde, werd strijd tegen zijn eigen land, zijn familie — maar vooral tegen zichzelf. Dat breekt een mens. Zoals een bloem die nooit meer helemaal open kan gaan. De melati.

Klein meisje

Is dat waarom hij zo stil was?

Vrouw

Ja. Sommige pijn heeft geen woorden. Alleen stilte.

Klein meisje

En ik wilde alleen maar dat hij mij zag...

Vrouw

Ik weet het. Je deed zo je best. Je wilde gezien worden.

Klein meisje

Maar het voelde alsof pa niemand was... Alsof hij door mij heen keek.

Vrouw

Nee. Want jij zag hem wel. Jij hoorde hem. Jij draagt wat hij niet kon dragen. Wat niet gezien kon worden, werd zichtbaar onzichtbaar. Soedah... laat maar zitten.

Klein meisje

Waarom "laat maar zitten"?

Vrouw

Omdat pa vastzat in verlies. Want oorlog laat niemand heel. En van jou werd iets verwacht wat jij niet was.

Klein meisje

Wat dan?

Vrouw

Een zoon. Maar jij was een meisje. Met donkere krullen.

Klein meisje

Maar ik was er toch? Was ik dan niet genoeg?

Vrouw

Jawel. Jij was en bent meer dan genoeg. Maar hij kon het niet altijd zien.

Klein meisje

En ma dan?

Vrouw

Zij koos ook voor de liefde. Een blonde vrouw van hier. Maar ook zij droeg angst uit dezelfde oorlog. Toch begon ze opnieuw.

Klein meisje

En toen kwam ik...

Vrouw

Ja. Hier in Zutphen. Waar twee werelden samenkwamen.

Klein meisje

Waarom deed het dan toch zo'n pijn?

Vrouw

Omdat pijn die geen plek krijgt, blijft bestaan. Gestolde liefde.

Klein meisje

En nu?

Vrouw

Nu zie ik hem. Niet alleen als vader, maar als de jongen die zijn vader verloor. Zijn broer verloor. Zijn land verloor. En die naar een koud land moest vertrekken.

Klein meisje

Zie jij mij nu?

Vrouw

Ja. Ik zie jou. Dat meisje tussen werelden. Tussen geschiedenis en toekomst.

Klein meisje

En wat doe jij daarmee?

Vrouw

Ik draag het nu anders. Niet als last. Maar als herinnering die mag stromen.

Klein meisje

Waarom staan we dan hier?

Vrouw

Omdat dit nooit helemaal voorbijgaat.

Klein meisje

Waarom niet?

Vrouw

Omdat oorlog niet stopt bij diegene die het hebben meegemaakt.
Maar luister...

Pianomuziek: "Oleh Maria – Suara Jiwa Hehakaya" – Bach/ Gounod/ Hehakaya *

Vrouw

Kun je het horen? In stilte. In wat nooit werd uitgesproken- in wat nog steeds resoneert.
Wij kunnen zien- wat eerder niet gezien werd.
Wij kunnen begrijpen- wat eerder niet begrepen werd.
Wij kunnen voelen - omdat we samen kunnen creëren, verbinden
en pijn dragen in liefde.

* Oleh Maria – Suara Jiwa Hehakaya, een verweving van het preludium van J.S. Bach uit Das Wohltemperierte Klavier, Ave Maria van Bach-Gounod en de Molukse melodie Oleh Sioh.

*Het werk is gecomponeerd voor de film Anak-Indië van regisseur: Hetty Naaijken-Retel Helmrich en beweegt tussen herinnering, afkomst, stilte en resonantie en werd speciaal uitgevoerd tijdens de Dodenherdenking op 4 mei 2026 in de Walburgiskerk te Zutphen.
N.B. Tijdens deze gelegenheid werd een bewerking van de dialoog, door spelers van de toneelgroep; Woest Oost uitgevoerd vertolkte Mariëtte deze compositie.*